

HVORFOR PARTIDANNELSER I GRØNLAND?

Af folketingsmand *Knud Hertling*

Lige siden den første meddelelse om mine planer om at danne et nyt parti i Grønland kom offentligt frem, har jeg været mange steder rundt i landet her i Danmark og holdt foredrag. Et af de spørgsmål, jeg meget ofte får stillet, er, om grønlænderne nu er modne til at vælge politiske repræsentanter efter partifarve. Et sådant spørgsmål frister jo ligefrem til at stille et modspørgsmål igen gående ud på, om det at arbejde med et parti, at vælge efter partifarve, i sig selv er et tegn på politisk modenhed. Herom kan der siges mange ting. Lad mig i denne forbindelse nøjes med at sige, at den grønlandske befolkning efter min opfattelse er så stærkt engageret i Grønlands politiske situation, at den absolut er moden også til partipolitisk virksomhed. Hvis man ikke selv er overbevist herom, vil man næppe kaste sig ud i et meget slidsomt arbejde, som en politisk partidannelse er forbundet med.

Det vil ikke undre mig, hvis flere tænker, at denne påstand vel egentlig trænger til lidt nærmere bevisførelse. Vi har jo dog set, at den hidtidige partidannelse i Grønland ikke har været særlig succesrig. Det tyder da på, at tiden endnu ikke er moden i Grønland til at arbejde med partier.

Jeg skal gerne indrømme, at vore erfaringer med hensyn til politiske partidannelser i Grønland hidtil ikke har været særlig opmuntrende.

Det, at tro på modenhed hos forskellige mennesker, og ikke mindst hos et samfund som sådant, er en trossag. Når jeg på nuværende tidspunkt har den tro, at det grønlandske samfund har denne modenhed, bygger jeg denne tro på mange små oplevelser, jeg har haft under mine rejser i Grønland. Gennem samtaler med mange forskellige mennesker indvies man i mange ting, mange opmuntrende ting, der bestyrker een i den opfattelse, man selv har dannet sig om forskellige politiske spørgsmål. Man kan pludselig opleve en fællesskabsfølelse, der ledet ad rigtige kanaler kan blive et større fællesskab, en følelse af fællesskab, der f. eks. kan være følgen af fælles skæbne.

En sådan følelse, hvor ægte og oprigtig den end måtte være, kan dog næppe alene være den faktor, der gør, at man beslutter sig til at lave et parti. Der må nødvendigvis være andre ting, der gør, at man vover skridtet, når de hidtidige erfaringer er så dårlige, som de er.

Hvilke andre faktorer er der da?

Inden jeg omtaler disse faktorer, vil jeg gerne sige, at de dårlige erfaringer, man indtil nu har haft, ikke forskrækker mig ret meget. Jeg tror, at den mangelfulde tilslutning, der har været f. eks. til Inuit-partiet, først og fremmest skyldes den omstændighed, at dette parti ikke har været organiseret på den rigtige måde. Den største fejl, man har begået, er efter min opfattelse den, at man har forsøgt at stable et parti på benene ovenfra uden slagkraftige lokale organisationer, uden at have et grundlag i selve folket. Næsten alle forhold her i livet og herunder også politiske partidannelser må baseres på et eksisterende behov. Et behov forlanger at blive tilfredsstillet. Et behov forlanger at blive tilfredsstillet rigtigt gennem veludført betjening. Et parti – hvis behovet ellers er konstateret at være til stede – har ingen større mulighed for at gøre sig gældende, såfremt serviceapparatet mangler. Serviceapparatet er slagkraftige, velorganiserede lokalforeninger, der kan tilfredsstille behovet, og som kan samle folk til et fællesskab.

I denne forbindelse og for fuldstændighedens skyld må jeg også lige nævne, at der selvfølgelig er andre forhold, der spiller ind i spørgsmålet om, hvorvidt et parti er værd at støtte. Hvilken målsætning har partiet, hvilket klientel søger partiet at komme i forbindelse med, hvilke ledere har partiet o. s. v. Ikke mindst det først- og sidstnævnte forhold spiller mange gange afgørende ind i folks ønsker om at engagere sig i et parti.

Men hvorfor partidannelser i Grønland? Er vort nuværende system med personligt valgte politiske repræsentanter ikke godt nok? Er der behov for partier?

Som politiker er det en vidunderlig fornemmelse at blive valgt på personlige stemmer. Hvilken større tillid fra vælgernes side kan man ønske sig at se! Man er blevet valgt, fordi folk tror på en, fordi folk betragter en som værende velkvalificeret til dette arbejde. Det er absolut ikke denne valgmåde som sådan, jeg er ude på at tilintetgøre. For heldigvis ligger det jo sådan, at valg efter partifarve ikke udelukker, at de vælgere, der ønsker at stemme personligt på en kandidat, kan komme til det alligevel. Det er blot det, at denne valgmåde som eneste mulighed ikke vil være samfundsmæssigt forsvarlig i meget nær fremtid, hvis den ikke allerede er forældet.

Den personlige valgmåde har den store svaghed, at man som den valgte repræsentant ikke står til ansvar over for en fast gruppe af vælgere, der har fået til opgave at følge ens arbejde, kritisere en, når det bliver nødvendigt, træde til med

gode råd, når dette bliver nødvendigt. Som personligt valgt kan man ret nemt blive en opportunist, når man står og vurderer de interessemodsætninger, der kan opstå. Uden at handle direkte forkert kan man komme til at varetage interesser for visse økonomiske grupper, der synes at være de stærkeste i øjeblikket, og netop derved kan man komme til at tilsidesætte andres interesser, der måske netop egentlig trænger mere til at blive støttet sagligt set, men som altså ikke sætter ens stilling i fare. Som sagt handler man i og for sig ikke direkte forkert, for man er jo valgt til at varetage *alles* interesser.

Se, netop denne faktor tillægger jeg overordentlig stor betydning med hensyn til ønsket om partidannelser i Grønland.

I forbindelse med den strukturændring, som det grønlandske samfund har gennemgået i de sidste 15 år og fortsat gennemgår, altså den ændring fra forholdsvis små samfundsenheder til større og større bydannelser og den dermed følgende industrialisering, skabes der mere og mere differentiering med hensyn til folks levevilkår.

Forskellen mellem de økonomiske interesser, forskellige grupper har, bliver mere og mere markant. Arbejdsgiver- og lønmodtagerinteresser skiller sig ud fra hinanden og kræver, at man tager politisk stilling til dem. Og da skal man være lidt af en politisk filur, hvis man fortsat skulle forsøge at imødekomme disse interesser og forsøge at fortælle begge parter, at man varetager deres interesser lige godt! Denne udskillelse af interesser kan allerede i dag iagttages ganske tydeligt, og den bliver ikke mindre i den kommende tid. Denne gruppering efter økonomiske interesser kræver som sagt et svar, en *politisk* stillingtagen, og dette krav alene burde være tilstrækkelig begrundelse for at arbejde med partier.

Andre faktorer har spillet ind ved min afgørelse af at danne et nyt parti i Grønland. En af disse er, at jeg som folketingsmand ikke helt sjældent føler en usikkerhed med hensyn til vurderingen af, hvad det er rigtigt at gøre i en given politisk situation. Man er i og for sig ikke i tvivl om sin egen mening, hvis man da selv har gjort sig den ulejlighed at sætte sig ind i stoffet. Men netop gennem den valg måde, vi har i øjeblikket, kan man pludselig få anfægtelser og spørge sig selv, om den stillingtagen, som man tager, også dækker den almindelige mening hos det folk, man er valgt til at repræsentere. En og anden vil i en sådan situation kunne lide at spille heltens rolle. Ene men stærk. Jeg gør det ikke. I det hele taget er en helts rolle så ofte gennemsyret af egoisme, despotisme, der ikke er en folkevalgt repræsentant værdig. Hvor er så den demokratiske tankegang henne? Den demokratiske stillingtagen til et eller andet problem kan kun tages efter en diskussion med andre eller i henhold til en i forvejen forelagt og godkendt målsætning med en i forvejen fastlagt filosofi.

Netop i en sådan situation er det rart at kunne diskutere problemet med den gruppe af mennesker, man har et politisk fællesskab med og på forhånd føler, at man handler rigtigt, at man handler demokratisk.

Når jeg har sagt dette, vil jeg gerne tilføje, at jeg på ingen måde lukker øjnene for de ulemper, en sådan fremgangsmåde kan medføre. Som medlem af folketinget, der i henhold til grundloven har ret og pligt til at stemme efter sin egen overbevisning, kan man komme i den situation, at man alligevel står alene, f. eks. i forhold til sin hovedbestyrelse. Denne risiko er der altid, og vi har jo set den ganske eklatant demonstreret netop i dagens danske politik. Denne risiko er dog værd at løbe. Man har ret til at være så meget optimist at tro, at man i sådanne situationer alligevel kan forhandle sig til rette, uden at partiet bliver helt til grin.

Skal man arbejde med et parti, må man lære at hylde princippet om at være mange og stå stærkt i stedet for at være ene og stærk.

Så meget om de overvejelser, jeg har haft ved min beslutning om dannelse af et parti i Grønland, og de faktorer, der har været afgørende for beslutningen.

Hermed er diskussionsemnet i hvert fald for mit vedkommende besvaret. Besvarelsen har jeg forsøgt at holde på et principielt niveau, og jeg håber, at dette er lykkedes.

Jeg vil dog tro, at nogen føler sig en lille smule snydt og gerne vil stille det spørgsmål, hvad det parti, som jeg taler om at danne, egentlig er for noget. Et sådant spørgsmål mener jeg er berettiget, og jeg skal da også meget gerne sige et par ord herom, idet jeg dog skal forudskikke den bemærkning, at de meninger om forskellige politiske spørgsmål, der bliver fremsat, er mine personlige meninger, der jo endnu ikke har været forelagt nogen kompetent partiorganisation.

Det vil være mange bekendt, at jeg har meddelt, at partiet skal være et moderat venstreorienteret parti, og at partiet skal være et selvstændigt grønlandsk parti. Det sidstnævnte ønsker jeg at understrege så stærkt, jeg kan. Visse aviser har haft travlt med at fortælle deres læsere, at jeg er i gang med at danne en lokalafdeling af det danske socialdemokrati i Grønland. Dette er ikke rigtigt. Men noget andet er, at partiet ideologisk uden tvivl kommer til at have ret meget til fælles med socialdemokratiet, men nogen underafdeling bliver det ikke.

For mig er det en naturlig ting, at det parti, jeg ønsker at arbejde med har socialistisk grundlag. Dette forhold kan ikke diskuteres. Det, der kan diskuteres forud for partiets dannelse, er, om partiet skal være yderliggående eller moderat venstreorienteret. Min personlige opfattelse er som sagt den, at det skal være moderat venstreorienteret. Hvis det skulle blive nødvendigt, må jeg så kæmpe for dette synspunkt. Personlig er jeg ikke tilhænger af yderligheder, der jo meget nemt kan føre til fanatisme, og fanatisme kan jeg ikke fordrage.

Jeg skal nu nævne nogle områder, som jeg mener, at partiet ganske specielt må være opmærksom på. Dermed ikke være sagt, at partiet ikke vil beskæftige sig med de ting, der ikke bliver nævnt, men hvis jeg skulle nævne alle de problemer, som et parti må befatte sig med, vil vi jo blot ende med en opremsning af målsætninger, og det skal jeg spare Dem for.

Det første helt principielle spørgsmål er: Hvilket klientel vil partiet henvende sig til. Hvilke grupperes interesse vil partiet sætte på højsædet?

Det er en selvfølge, at et hvilket som helst parti meget gerne ønsker at få tilslutning fra så bred en del af befolkningen som vel muligt. Om dette sker afhænger i høj grad af, hvilket ideologisk grundlag partiet har. Bortset fra dette ønsker jeg, at partiet henvender sig til lønmodtagergruppen i Grønland og herunder ikke mindst til den grønlandske arbejder. Jeg synes, det er en skandale, at den grønlandske arbejder har så lidt indflydelse på den grønlandske politiske udvikling i dag. Når vi ser på den række af politiske repræsentanter i de forskellige politiske organer i Grønland, må vi stille os det spørgsmål, hvor den grønlandske arbejder er henne. Denne ulyksalige situation skyldes for det meste manglende organisation. Kan mit parti være med til at rette dette forhold op og hjælpe de grønlandske arbejdere til at organisere sig rigtigt, vil et meget vigtigt mål være nået. Endvidere vil partiet henvende sig til andre småkårsfolk i hele Grønland, herunder ikke mindst den grønlandske fangerbefolkning, hvis politiske indflydelse også er overordentlig ringe. A propos erhvervslivet. Der er i dagens Grønland visse tendenser til, at man for enhver pris må fremme privatiseringen. Jeg ønsker ikke, at man skal privatisere for enhver pris. Ved vurderingen af dette spørgsmål må det være afgørende, hvilken nyttevirkning privatiseringen vil have for hele samfundet. Vi skal ikke privatisere for privatiseringens skyld. Jeg er ikke modstander af privatisering, men forudsætningen herfor er, at den sker på konkurrencevilkår. Vi skal nøje passe på, at der ikke dannes private monopoler i Grønland. Derfor vil partiet medvirke til, at andelstanken støttes mest muligt. Her har vi nemlig en enestående mulighed for at få den grønlandske befolkning til at føle sig solidarisk med hinanden.

Det andet store spørgsmål og efter min opfattelse i og for sig det allervigtigste spørgsmål er, hvorfor jeg ønsker, at partiet skal være et selvstændigt grønlandsk parti. Svaret hertil er både uhyre simpelt og overordentligt kompliceret. Det simple svar er, at partiet skal arbejde for den grønlandske befolkning, der har andre forudsætninger end den danske og derfor må være frit stillet med hensyn til ændring af visse hellige principper, der måtte være for et parti i Danmark. Det komplicerede svar ligger i, at mit parti samtidig med at være garant for sammenholdet mellem Danmark og Grønland, for solidariteten mellem den danske og grønlandske

befolkning, meget gerne skal arbejde for at få den grønlandske befolkning til fuldt ud at erkende sit eget værd, eller som jeg har sagt det ved et andet foredrag, at få den grønlandske befolkning til at erkende sin egen identitet. Balancen mellem de to målsætninger, solidariteten mellem de to befolkningsgrupper og erkendelsen af sin egen grønlandske identitet er hårfin og kræver meget stor varsomhed. Spørgsmålet er jo, om man ikke netop ved varetagelsen af denne opgave løber en stor risiko for at vække en overdreven nationalfølelse i Grønland, en chauvinisme, der kun kan bringe ulykker med sig. Imidlertid forekommer det mig, at netop denne opgave er så påtrængende og så livsnødvendig, at et grønlandsk parti ikke uden videre kan lade den ligge. Dette problem indbefatter nemlig simpelt hen alle store politiske spørgsmål i Grønland, både økonomiske og kulturelle. Hele lønproblemet med fødestedskriterium eller ej er nært knyttet til denne problemstilling. Den grundlovsmæssige ligestilling, eller skal vi kalde den den idealistiske ligestilling, som vi fik i 1953, vakte store forventninger hos mange af os. Nu skulle danskerne rigtigt vise for omverdenen, ikke mindst over for andre gamle kolonimagter, at en fuldstændig ligestilling mellem et tidligere moderland og en koloni var mulig. Denne idealistiske tankegang var meget stærk, og den fængede i hele Grønland. Morgendagen kom efter en vidunderlig fest, og da opdagede man, hvor svært det kan være at forene den fuldstændige ideale målsætning med den praktiske politiks muligheder. Usikkerheden, skuffelserne begyndte at melde sig. En fuldstændig ligestilling, en fuldstændig integration forudsætter, at man ser bort fra alt, hvad der er grønlandsk. Er det det, man ønskede fra begge sider, ikke mindst fra grønlandsk side. Nej, ... jo, ... ønsket fra grønlandsk side om at være en rigtig dansker har været ganske stærkt. Jeg skal ikke uddybe det nærmere, men nøjes med at nævne den til tider hæftige diskussion, der har været i forbindelse med forslaget til skolevæsenet i Grønland, hvor der var et spørgsmål om, hvordan det grønlandske sprog skulle placeres i den grønlandske skole. Netop i forbindelse med diskussionen om dette problem fornemmede mange af os – og jeg melder mig gerne som en af disse – hvor vigtigt det er, at vi ikke så bort fra alt, hvad der er grønlandsk. Da begyndte mange af os at føle, hvor katastrofalt for vort hele samfund det ville være ikke at ville erkende sit eget særpræg, sin egen identitet.

Vor tilbøjelighed til at bruge dansk alen som målestok for udviklingen i Grønland har betydet, at mange mennesker i Grønland er blevet sure, er blevet bitre. Når man forsøger at leve op til noget, man ikke har de samme forudsætninger for at kunne leve op til eller bare for at kunne klare, og man opdager, at man alligevel ikke kan, føler man sig forurettet. Følgen bliver, at man bliver sur og bitter. Denne kedelige følge af at være dansker må vi se at ændre. Vi må i Grønland se at lære at drage sammenligninger på den rigtige måde. Hvis vi fortsat inden for alle om-

råder skal sammenligne os selv med det højtudviklede danske samfund og gang på gang må erkende, at vi ikke kan leve op til denne standard, vil vi risikere at blive mere og mere mavesure og måske til slut – hvad der er meget værre – selvopgivende. Derfor er det en simpel nødvendighed, at vi begynder at måle fremskridtene i Grønland efter vore egne muligheder og forudsætninger. Derfor er det livsnødvendigt, at vi i Grønland bruger vor egen alen at måle med, når vi skal til at se på, hvad vi selv formår. Det forhindrer os ikke i, at vi hele tiden skæver til udviklingen i Danmark og henter inspiration derfra. Derigennem skal vi gerne skabe den solidaritet, der skal være os imellem. Kun ved at tage vort udgangspunkt i de forudsætninger, som det grønlandske samfund er i besiddelse af, og samtidig inspireres af udviklingen i Danmark kan vi lære at have selvrespekt. Uden denne egenskab er intet levende væsens eksistens, ej heller et folks, mulig.

Inden for den økonomiske politik, og i hvert fald inden for lønpolitikken står vi i det dilemma, at vor ligestilling som danske statsborgere siger os, at Grønland ikke må behandles anderledes end andre dele af riget. Hele spørgsmålet om lønforskellen og reaktionen herimod er at finde i princippet om, at lønudviklingen i Grønland skal baseres på produktiviteten i Grønland, og altså ikke ellers som i andre dele af det øvrige rige, bortset fra Færøerne – i hele rigets produktivitet. Kravet om ligeløn betyder således i virkeligheden, at vi skal væk fra dette princip. Dette kan man sagtens gøre, hvis man virkelig ønsker det både fra dansk og grønlandsk politisk side. Også i dette spørgsmål er der imidlertid et stort men, og netop der konfronteres vi med dilemmaet. Hvis vi gjorde det, ville vi stå i den situation, at vi borttager hele eksistensgrundlaget for det spæde grønlandske erhvervsliv. Omkostningsniveauet vil blive så højt i løbet af meget kort tid, at erhvervslivet ganske simpelt løbes over ende og ganske stille afgår ved døden. Er det det, vi vil? Næppe! Hvad skal man gøre? Ja, da må man vist være en realist og bide i det sure æble også i dette tilfælde og erkende, at man ikke kan leve op til dansk standard. Det er mit håb, at det kommende parti kan arbejde ud fra denne erkendelse af hensyn til det grønlandske samfunds egen interesse. Kan vi skabe gode muligheder for det grønlandske erhvervsliv gennem fornuftig lovgivning, kan vi også her skabe grundlaget for den grønlandske selvrespekt.

Fødestedskriteriet er et bispørgsmål i denne sammenhæng. Dette spørgsmål er et spørgsmål om, hvem der skal have præmie for at arbejde i Grønland. Dette kriterium er en fejltagelse, og det glædede mig meget at høre, at det grønlandske landsråd har indset denne fejl og gerne vil have det ændret. Jeg tvivler ikke om, at vi nok i fællesskab skal finde frem til et andet og bedre egnet kriterium.

Den kulturelle side af dette spørgsmål vil jeg gerne illustrere med et enkelt eksempel, nemlig med problematikken omkring læreruddannelsen i Danmark og i

Grønland. Vi har i Grønland brug for mange dygtige grønlandske lærere, lærere, der udover andre fag kan give børnene ordentlig undervisning i det grønlandske sprog. Allerede i dag må vi dog konstatere, at niveauet mellem den danske og den grønlandske læreruddannelse bliver i væsentlig grad forskellig. Vi må se i øjnene, at læreruddannelsen i Danmark fra og med 1969 vil have studentereksamen og HF-eksamen som grundlag. Denne standard kan vi ikke leve op til i Grønland. Vort grundlag bliver et godt stykke tid fremover realeksamen. Men hvem siger, at dette grundlag giver dårligere lærere? Vi må opmuntre vore unge, der udgår fra realskolerne i Grønland til at tage lærergerningen op og få dem til at forstå, at deres kvalifikationer bedømt ud fra grønlandske forudsætninger er de bedst tænkelige.

Disse eksempler skal blot vise, at mit parti ønsker at arbejde ud fra grønlandske forudsætninger, og at partiet ønsker at være med til at vende bitterheden til noget positivt, til selvrespekt.

Som tredje og sidste punkt vil jeg gerne nævne, at partiet vil gøre meget for at øge det kommunale selvstyre i Grønland. Det kan være udmærket med et centralstyre, hvad enten dette udøves fra ministeriet i København eller fra landsrådet i Godthåb. For mig at se vil det allerbedste være, at vi gør de enkelte kommuner egnede til at styre deres anliggender. Dette forudsætter blot bl. a. at vi giver kommunerne mulighed for at skaffe de fornødne midler til at virkeliggøre dette selvstyre med. Dermed antyder jeg, at det meget snart vil være nødvendigt at indføre kommunale indkomstskatter i Grønland. Også derigennem kan vi få den grønlandske befolkning til at føle meget større medansvar for udviklingen af deres eget land.

Foredrag holdt i Det grønlandske Selskab den 9. november 1967.